

ОСОБЛИВОСТІ ВПЛИВУ ЛІВАНСЬКОГО ТРИБУНАЛУ НА РОЗВИТОК МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

THE INFLUENCE OF THE SPECIAL TRIBUNAL FOR LEBANON ON THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL CRIMINAL LEGAL RELATIONS

Столярський О.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри міжнародного права

Львівського національного університету імені Івана Франка

У статті досліджуються особливості впливу Ліванського трибуналу на розвиток міжнародних кримінальних правових відносин. Аналізуються основні міжнародні правові акти й доктринальні підходи вчених до специфіки його діяльності. Виявляються основні відмінності Ліванського трибуналу від інших подібних міжнародних судових органів.

Ключові слова: Ліванський трибунал, міжнародні кримінальні правові відносини, міжнародні судові органи, правосуддя, злочин, покарання.

В статье исследуются особенности влияния Ливанского трибунала на развитие международных уголовных правовых отношений. Анализируются основные международные правовые акты и доктринальные подходы ученых относительно специфики его деятельности. Выявляются основные отличия Ливанского трибунала от других подобных международных судебных органов.

Ключевые слова: Ливанский трибунал, международные уголовные правовые отношения, международные судебные органы, правосудие, преступление, наказание.

In the article the features of influence of the Special tribunal for Lebanon on the development of international criminal legal relations. Analyzes the main international legal acts and doctrinal approaches of scientists concerning the specifics of its activities. Identifies major differences between the Special tribunal for Lebanon from other similar international judicial bodies.

Key words: Special tribunal for Lebanon, international criminal legal relations, international courts, justice, crime, punishment.

Актуальність теми. У сучасних умовах створення нових міжнародних судових органів є досить актуальним і водночас складним процесом, оскільки вчинення особливо небезпечних міжнародних злочинів і злочинів міжнародного характеру зумовлює адекватну реакцію міжнародної спільноти. Одним із виявів такої реакції є створення гібридних міжнародних трибуналів, до складу яких входять як міжнародні, так і національні судді, обвинувачі та службовці. Усе це свідчить про загальну тенденцію міжнародної системи в напрямі інтернаціоналізації юридичних функцій. Одним із таких є Ліванський трибунал, який має низку специфічних особливостей, не характерних для інших міжнародних судових органів, необхідність дослідження яких і актуалізує цю статтю й зумовлює її написання.

Необхідно наголосити, що до цього часу в Україні спеціальні комплексні наукові праці, пов'язані з дослідженням особливостей впливу Ліванського трибуналу на розвиток міжнародних кримінальних правових відносин, практично відсутні. Проте окремі аспекти цієї проблеми досліджувались зарубіжними вченими, зокрема такими як N. Jurdi [2], C. Romano, A. Nollkaemper, J. Kleffner [3], L. Condorelli, T. Boutruche [4], J. Cockayne [18], B. Fassbender [20].

Метою статті є дослідження впливу Ліванського трибуналу на розвиток міжнародних кримінальних правових відносин; аналіз основних міжнародних правових актів і доктринальних підходів учених до специфіки його діяльності; виявлення основних від-

мінностей Ліванського трибуналу від інших подібних міжнародних судових органів.

Виклад основного матеріалу. 30 травня 2007 р. Рада Безпеки Резолюцією 1757 (2007) [1], діючи на підставі глави VII Статуту ООН, увела в дію з 10 червня 2007 р. двосторонню Угоду між ООН і Ліваном про створення Спеціального трибуналу щодо Лівану (далі – СТЛ, Трибунал). Він створений для здійснення правосуддя щодо злочину, учиненого 14 лютого 2005 р. в Бейруті, коли в результаті вибуху загинули колишній прем'єр-міністр Лівану Рафік Харірі і двадцять дві особи, а десятки людей отримали поранення. Утворений ще один трибунал поряд з уже правочинним Спеціальним судом по Сьєрра-Леоне, надзвичайними палатами для суду над «червоними кхмерами» в Камбоджі, спеціальними групами щодо складних злочинів у межах окружного суду в р. Ділі (Східний Тимор), а також Палатою з військових злочинів у Боснії та Герцеговині.

У доктрині міжнародного права існують різні назви таких трибуналів. Деякі вчені називають такі трибунали «змішані» або «гібридні» [2, с. 1126], інші – «інтернаціоналізованими» [3, с. 10].

Згідно з позицією Л. Кондореллі й Т. Бутруше, трибунал має ознаки інтернаціоналізованого органу: він створений на основі міжнародного акта, органи ООН надають допомогу як під час заснування трибуналу, формування його органів, так і у вирішенні інших питань його діяльності; до його складу входять міжнародні та національні судді, обвинувачі й

службовці. Тобто, він має ознаки змішаних трибуналів, зокрема такі як здійснення юридичних функцій і наявність інтернаціоналізованих елементів. Усе це свідчить про загальну тенденцію міжнародної системи в напрямі інтернаціоналізації юридичних функцій [4, с. 428].

Проте явна відмінність Трибуналу від попередніх у тому, що він є першим міжнародним органом правосуддя для переслідування злочинів, пов'язаних із тероризмом. Інші трибунали мають поряд із юрисдикцією з національного права юрисдикцію щодо міжнародних злочинів: серйозних військових злочинів і злочинів проти людяності, як, наприклад, у Сьєрра-Леоне [5], Східному Тиморі [6] або Камбоджі [7]. Предметна юрисдикція Трибуналу обмежена лише національним правом.

Створення Трибуналу відбувалося в короткі терміни. Так, 15 лютого 2005 р. була утворена місія зі встановлення фактів у Лівані, що розслідувала обставини терористичного акту. Оскільки в доповіді місії містився висновок про те, що ліванський процес розслідування має серйозні недоліки [8], Рада Безпеки ООН Резолюцією № 1595 (2005) від 07 квітня 2005 р. постановила заснувати Міжнародну незалежну комісію з розслідування для надання допомоги ліванській владі в розслідуванні всіх аспектів терористичного акту, тим самим сприяючи виявленню виконавців, спонсорів, організаторів і співників виконавців цього злочину. Уряд Лівану зобов'язаний повною мірою співпрацювати з такою комісією в межах суверенітету Лівану та його правової системи [9].

Продовжуючи докладати послідовні зусилля в боротьбі з тероризмом, 31 жовтня 2005 р. Рада Безпеки ООН, діючи на підставі глави VII Статуту ООН, прийняла Резолюцію № 1636, заявивши про те, що тероризм у всіх його формах і виявах становить собою одну з найсерйозніших загроз миру й безпеці, підтвердивши раніше зазначені в антитерористичних резолюціях обов'язки держав. Крім того, зазначила, що невиконання цих зобов'язань, зокрема Сирією, «рівнозначно серйозним порушенням зобов'язання поважати суверенітет і політичну незалежність Лівану» (п. 4 Резолюції). Уже 13 грудня 2005 р. уряд Лівану направив Раді Безпеки ООН прохання про заснування Трибуналу міжнародного характеру для притягнення до відповідальності осіб, які будуть визнані винними в скоєнні злочину щодо Р. Харірі [10]. Рада звернулася до Генерального секретаря ООН із проханням про сприяння уряду Лівану у визначенні характеру та обсягу міжнародної допомоги [11]. На думку Генерального секретаря ООН, створення змішаного Трибуналу забезпечить найкращий баланс між потребами Лівану й міжнародним впливом на роботу Трибуналу [12]. Окрім цього, Генеральний секретар ООН указує, що в практиці ООН використовуються три варіанти утворення міжнародних трибуналів: на основі резолюції Ради Безпеки ООН; на основі національного права; за допомогою угоди між ООН і заінтересованою державою.

29 березня 2006 р. Рада Безпеки ООН звернулася до Генерального секретаря ООН (Резолюція № 1664)

із проханням про переговори для укладення з урядом Лівану угоди про заснування трибуналу. Генеральний секретар ООН та уряд Ліванської Республіки в період із січня по вересень 2006 р. в центральних установах ООН у Нью-Йорку, м. Гаазі, м. Бейруті провели переговори про заснування Трибуналу щодо Лівану. У доповіді Генерального секретаря ООН від 15 листопада 2006 р. [13] містилася Угода між Організацією Об'єднаних Націй і Ліванською Республікою про заснування Спеціального трибуналу щодо Лівану і Статут Трибуналу. Угода була підписана урядом Лівану 23 січня, а ООН – 06 лютого 2007 р.

Однак вона не було затверджена парламентом Лівану через відмову спікера скликати сесію парламенту. У результаті Угода не була ратифікована президентом Лівану [14]. У зв'язку з політичною кризою в країні [15, с. 1070], прем'єр-міністр Лівану Ф. Сінйора в листі від 14 травня 2007 р. просив ООН заснувати міжнародний трибунал в односторонньому порядку, не чекаючи згоди парламенту. Він посилався на те, що дальші затримки зі створення Трибуналу були б виключно шкідливі для стабільності в Лівані, справедливості, миру й безпеки в регіоні.

Генеральний секретар ООН констатував вичерпання всіх внутрідержавних варіантів ратифікації, хоча зазначив, що «краще було б, якби ліванські сторони змогли врегулювати це питання між собою на основі національного консенсусу» [16]. У Резолюції № 1757 від 30 травня 2007 р., діючи на підставі глави VII Статуту ООН, Рада Безпеки ООН постановила, що положення доданого до резолюції документа («додатки»), включаючи доданий Статут про заснування Спеціального трибуналу, набудуть чинності 10 червня 2007 р., якщо тільки уряд Лівану не повідомить ООН у письмовій формі до цієї дати про те, що правові вимоги щодо набрання чинності дотримані. Оскільки до цієї дати жодних повідомлень не було отримано, 10 червня 2007 р. Угода між ООН і Ліваном про створення трибуналу набула чинності без ратифікації її ліванським парламентом.

Резолюція № 1757 від 30 травня 2007 р. була прийнята десятьма голосами «за» (США, Великобританія, Бельгія, Італія, Словаччина, Франція, Конго, Венесуела, Панама, Перу) при п'ятьох, що утрималися (Росія, Китай, Індонезія, Катар і Південна Африка), і без голосів «проти».

Резолюція є дещо суперечливою. З одного боку, Рада Безпеки «закликає суворо поважати суверенітет, територіальну цілісність, єдність і політичну незалежність Лівану під єдиною і винятковою владою уряду Лівану», посиляючись на «вимогу народу Лівану про встановлення особистості та віддання під суд усіх, хто несе відповідальність за терористичний вибух бомби...» [17]. Проте Рада Безпеки насправді ігнорує волю парламенту (необхідну відповідно до внутрідержавних процедур), іншої договірної сторони, замінюючи рішенням зобов'язуючої сили на основі глави VII Статуту ООН конституційну процедуру в Лівані [18, с. 1063].

У зв'язку з цим законність і міжнародна легітимність Трибуналу видаються сумнівними [19, с. 1094].

Легітимність Трибуналу надзвичайно важлива, оскільки як змішаний суд СТЛ призначений для утвердження принципу панування права, ліквідації безкарності, зміцнення правової системи і правової культури в конкретній державі. Це було підкреслено в Доповіді Генерального секретаря ООН «Панування права і транснаціональна юстиція в умовах конфлікту і постконфліктному суспільстві». У Доповіді сказано: «Уважається істотним, для заснованого в цей момент або в майбутньому будь-якого міжнародного або змішаного трибуналу досягти згоди, головним чином щодо чіткої стратегії та легальності в країні» [20].

На окрему увагу заслуговують новації в статутних положеннях СТЛ.

По-перше, це питання юрисдикції. Юрисдикція поширюється на злочин, скоєний 14 лютого 2005 р. Проте вказується, що Трибунал також матиме повноваження щодо осіб, винних у нападах, які мали місце в Лівані в період з 01 жовтня 2004 р. по 12 грудня 2005 р. або в будь-який наступний період, установлений сторонами за згоди Ради Безпеки ООН. Умови розширення юрисдикції – взаємопов'язаність злочинів згідно з принципами кримінального правосуддя й аналогічність за своїм характером і ступенем важкості згаданого нападу. Цей зв'язок включає, зокрема, поєднання таких елементів: злочинний мотив, мета нападу, характер потерпілих, проти яких ці напади були спрямовані, спосіб учинення нападів (*modus operandi*) і виконавці. Трибунал має аргументувати наявність цих елементів.

На жаль, не було визначено, що СТЛ здійснює юрисдикцію щодо тероризму як одного зі злочинів проти людяності. Злочини проти людяності, серед інших, включають акти вбивства, поневолення, знищення, переслідування або інші антигуманні акти, що відбуваються як частина широкомасштабного або систематичного нападу, спрямованого проти цивільного населення. Це питання обговорювали під час створення Трибуналу, зокрема було досягнуто згоди щодо адекватності критеріїв масштабності й наявності акта планування. Але в текст Статуту з певних політичних причин ці положення не були внесені.

По-друге, особливості організування Трибуналу. З-поміж органів Трибуналу, крім камер, Служби обвинувача та Секретаріату, з'явилася Канцелярія захисту. До складу камер Трибуналу входять як ліванські, так і міжнародні судді (як і в інших змішаних трибуналах).

Четверо ліванських суддів призначаються Генеральним секретарем ООН із дванадцяти осіб, представлених урядом Лівану за пропозицією Вищої судової ради Лівану. Сім міжнародних суддів і Обвинувач призначаються Генеральним секретарем ООН серед кандидатів, запропонованих державами на його прохання, а також спеціальної групи з відбору (що складається із двох суддів, які працюють або звільнилися з роботи в якому-небудь міжнародному суді, і представника Генерального секретаря ООН), а Обвинувач – ще й після консультації з урядом Лівану.

Висновки. Отже, узагальнюючи ознаки (СТЛ), можна зробити такі висновки. Створення СТЛ як ще одного змішаного трибуналу є внеском у створення сформованої системи міжнародної кримінальної юстиції, ця система не заперечує систему ООН, оскільки простежується провідна роль ООН в особі її органів – Ради Безпеки й Генерального секретаря ООН в установі Трибуналу, формуванні його органів і визначенні стратегії роботи.

Проте наявна схожість СТЛ за багатьма параметрами з трибуналами щодо Югославії й Руанди, Міжнародним кримінальним судом, Спеціальним судом щодо Сьєрра-Леоне, Надзвичайними камерами в судах Камбоджі, а також Палатою з військових злочинів у Боснії та Герцеговині. Усе це дає підстави говорити про трансформацію ролі міжнародних кримінальних трибуналів у міжнародному співтоваристві. Застосування положень національного права міжнародним трибуналом може мати далекосяжний вплив на міжнародне право через розвиток узгодженого визначення міжнародного тероризму, зокрема, на основі врахування практики держави.

Статутні положення СТЛ відображають визнані стандарти (принципи) міжнародної кримінальної юстиції. Комплекс судочинних і процесуальних норм Трибуналу – це прогресивний розвиток моделей, випробуваних у кримінальних трибуналах шляхом інкорпорації все більших елементів континентальної системи. СТЛ може мати суттєве значення в разі вдосконалення міжнародної кримінальної процедури. Отже, можна стверджувати, що СТЛ потенційно в змозі зробити внесок у ліквідацію безкарності, характерної для Лівану, посилення його судової системи, оскільки саме нездатність органів переслідування і правосуддя Лівану стала відправним моментом для створення Трибуналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Резолюція 1757 (2007), ухвалена Радою Безпеки на її 5685-му засіданні 30 травня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_g39.
2. Jurdi N.N. The Subject-Matter Jurisdiction of the Special tribunal for Lebanon / N.N. Jurdi // *Journal of International Criminal Justice*. – 2007. – № 5. – P. 1126.
3. *The Internationalized criminal courts* / [C. Romano, A. Nollkaemper, J. Kleffner]. – Oxford University Press, 2004. – P. X.
4. Condorelli L. The Internationalized criminal courts: are they necessary? / L. Condorelli, T. Boutruche // *The Internationalized criminal courts*. – P. 428–430.
5. Документ ООН – S/2002/246. Письмо Генерального секретаря ООН от 06 марта 2002 г. на имя Председателя Совета Безопасности, 08 марта 2002 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/274/44/PDF/N0227444.pdf?OpenElement>.
6. Статті 4–9 Постановления Временной администрации ООН по Восточному Тимору (UNTAET) № 2000/15 [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.un.org/peace/etimor/untaetR/RegO015Epdf>.
7. Criminal Court for Cambodia [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.trial-ch.org/en/international/criminal-court-for-cambodia/jurisdiction.html>.

8. Документ ООН – S/2005/203 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/283/98/PDF/N0528398.pdf>.
9. Документ ООН – S/2005/208. Приложение. Письмо Временного поверенного в делах Постоянного представительства Ливана при Организации Объединенных Наций от 29 марта 2005 г. на имя Генерального секретаря ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://dag.un.org/bitstream/handle/11176/23818/S_INF_60-RU.pdf?sequence=5&isAllowed=y.
10. Документ ООН – S/2005/783 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/sc/documents/letters/2005.shtml>.
11. Резолюция Совета Безопасности ООН 1644 (2005) от 15 декабря 2005 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/sc/documents/resolutions/2005.shtml>.
12. Документ ООН – S/2006/176. Доклад Генерального секретаря ООН от 21 марта 2006 г. на основании § 6 Резолюции Совета Безопасности ООН 1644 (2005) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/sc/documents/srreports/2006.shtml>.
13. Документ ООН – S/2006/893 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=S/2006/893>.
14. Документ ООН – S/2007/281. Приложение к письму Генерального секретаря от 15 мая 2007 г. на имя Председателя Совета Безопасности. Письмо премьер-министра Ливана от 14 мая 2007 г. на имя Генерального секретаря ООН [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://repository.un.org/bitstream/handle/11176/20016/S_INF_62-RU.pdf?sequence=5&isAllowed=y.
15. Wierda M., Nassar H., Maaloof L. Early reflections on local perceptions, legitimacy and legacy of the Special tribunal for Lebanon // *Journal of International Criminal Justice*. – 2007. – № 5. – P. 1066–1075.
16. Документ ООН – S/2007/281. Письмо Генерального секретаря ООН от 15 мая 2007 г. на имя Председателя Совета Безопасности ООН. С. 1. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/sc/documents/resolutions/2007.shtml>.
17. Документ ООН – S/2007/281 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/sc/documents/resolutions/2007.shtml>.
18. Cockayne J. The Special tribunal for Lebanon – A Cripple from birth? Foreword / J. Cockayne // *Journal of International Criminal Justice*. – 2007. – № 5. – P. 1063–1064.
19. Fassbender B. Reflections on the International Legality of the Special Tribunal for Lebanon / B. Fassbender // *Journal of International Criminal Justice*. – 2007. – № 5. – P. 1094.
20. Документ ООН – S/2004/616 от 23 августа 2004 г. Доклад Генерального секретаря ООН «Господство права и транс-национальная юстиция в условиях конфликта и постконфликтном обществе» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.unrol.org/files/A_66_133rus.pdf.